

Εγκατάσταση Ελλήνων προσφύγων στην περιοχή Λαμίας (Α' μέρος)

Γράφει ο Κωνσταντίνος Αθαν. Μπαλωμένος - Φυσικός

Πρόλογος

Η προσφυγιά συνόδευε από πολύ παλιά την ιστορία του ανθρώπου, εφόσον πάντα εμφανιζόταν ο φόβος για διωγμούς λόγω φυλής, εθνικότητας, κοινωνικής ιδιαιτερότητας ή πολιτικών απόψεων. Συνήθως περίπτωση είναι λόγω πολέμου.

Ελληνικές οικογένειες ή μεμονωμένα άτομα έγιναν πρόσφυγες, με προορισμό την ελεύθερη Ελλάδα, από τους οποίους ένας αριθμός ήρθε στη Φθιώτιδα. Από τα Βιβλία των Ιερών Ναών της Λαμίας βρέθηκαν στοιχεία προσφύγων που επέλεξαν την πόλη, στην οποία και τελεώθηκαν. Μαζί με επιπλέον στοιχεία από άλλες πηγές θα παρουσιαστούν στην παρούσα εργασία με όσο γίνεται σύντομο, αλλά περιεκτικό τρόπο.

Η Φθιώτιδα ως μεθοριακός νομός

Από τις 28 Μαρτίου 1833 (με το παλαιό ημερολόγιο) ή τις 9 Απριλίου (νέο ημερολόγιο), ημέρα Μεγάλη Τρίτη, το Ζητούνι ελευθερώθηκε¹. Στις 20 Ιουνίου (π.ν.) 1836 ονομάζεται και πάλι Λαμία. Τα σύνορα του ελεύθερου ελληνικού κράτους με το οθωμανικό μέρος ορίστηκαν από 5μελή Μικτή Οροθετική Επιτροπή, στην κορυφογραμμή της Όθρυος με 20 Σταθμούς Ελέγχου (στην επαρχία Φθιώτιδας).

Η επαρχία Δομοκού ανήκε στο τουρκοκρατούμενο τμήμα, όπως και η υπόλοιπη Ελλάδα βορειότερα. Από τις αυθαιρεσίες (κλοπές, βιασμούς, εκτελέσεις) των τουρκικών αποσπασμάτων, αλλά και των ληστών που περνούσαν εύκολα τα σύνορα, υπέφεραν οι ελληνικές οικογένειες στα ακόμη τουρκοκρατούμενα μέρη. Έτσι, στη Φθιώτιδα έφταναν οι Έλληνες πρόσφυγες από την Ήπειρο, Θεσσαλία και Μακεδονία ενίοτε.

Ως μεθοριακή πόλη του (τότε) ελληνικού κράτους με την Οθωμανική Τουρκία η Λαμία απέκτησε διπλωματικό εκπρόσωπο, δηλ. πρόξενο (λειτουργήσε από το 1846 και καταργήθηκε το 1881). Στον τομέα της υγείας, λειτούργησε το "Λοιμοκαθατήριο" (η γνωστή Καραντίνα) στην περιοχή Ταρατσας (από το 1837 έως το 1881) για τα λοιμώδη νοσήματα, όπως έρχονταν από την Τουρκία.

Κύματα προσφύγων στις Θεσσαλικές επαναστάσεις

Για απελευθέρωση της Θεσσαλίας έγιναν τρεις επαναστατικές προσπάθειες. Η πρώτη εκδηλώθηκε τους 4 πρώτους μήνες του 1854. Οργανώθηκε από τον τότε βασιλιά Όθωνα. Ελληνικές δυνάμεις κατέλαβαν χωριά και πολιόρκησαν τον οχυρωμένο Δομοκό. Με μεγαλύτερες τις τουρκικές δυνάμεις, ενώ οι επαναστάτες χωρίς εφόδια και εφεδρείες, εγκατέλειψαν τον αγώνα. Η κατοχή του Πειραιά από τους Αγγλογάλλους και η μεγάλη πολιτική και διπλωματική πίεση άφησαν (μέχρι το 1856) αδικαίωτο αυτόν τον αγώνα.

Μετά την αποτυχία της Θεσσαλικής επανάστασης του 1854, κύμα Ελλήνων προσφύγων ήρθε στη Λαμία και άλλα μέρη. Η χολέρα μάλιστα τη Λαμία και την περιοχή. Ήταν μεγάλη η παιδική κυρίως θνησιμότητα. Το επόμενο έτος 1855 επιδημία πανώλης στη Λαμία αποδεκάτιζε το λαό.

Η δεύτερη προσπάθεια (1866-1869) ήταν ανοργάνωτη. Ένοπλα ελληνικά τμήματα έδωσαν μάχες σε μορφή κλεφτοπόλεμου στην περιοχή Δομοκού. Οι βιασμοί και οι ληλοσασίες των Τούρκων ανάγκασαν πολλές οικογένειες της υπόδουλης επαρχίας Δομοκού να φύγουν για το ελληνικό έδαφος. Το σημαντικό αριθμό προσφύγων εμπόδιζαν ο τότε δήμαρχος Λαμίας Κομνάς Τράκας και οι στρατιωτικές αρχές! Στην περιθάλψη των προσφύγων βοήθησαν ο μητροπολίτης Φθιώτιδος Καλλήνικος Καστόρξης με εράνους, αλλά και η μονή Αντίντισσας στη μεθόριο περιοχή. Το δυσμενές πολιτικό διεθνές κλίμα έδωσε τέλος στη δεύτερη αυτή προσπάθεια.

Η τρίτη προσπάθεια (1876-1878) οργανώθηκε καλύτερα. Έδωσε μερικές σημαντικές μάχες. Από τη Λαμία τμήμα τακτικού στρατού με 25.028 άνδρες, υπό τον αντιστράτηγο Σκαρλάτο Σούτσο εισέβαλε στη Θεσσαλία. Η κυβέρνηση όμως διέταξε την άμεση επιστροφή του στρατού και η προσπάθεια έληξε άδοξα.

Έλληνες Πόντιοι πρόσφυγες από τον Καύκασο

Σε κτήμα, στο Δασυκλί (Ξυνιάδα) που ανήκε στο βουλευτή Ναυπάκτου Γεώργιο Πλατανιώτη, το 1898-99, μετά από πρόσκληση του ίδιου, ήρθαν 110 οικογένειες² (πρώτη εγκατάσταση Ελλήνων Ποντίων του Καυκάσου). Ο ιδιοκτήτης όμως αντί να τους διαθέσει μικρές κατοικίες, γεωργικά εργαλεία, ζώα και μικρή καλλιέργησιμη έκταση, όπως τους είχε υποσχεθεί, τους άφησε όλους σε μια βρώμικη μάντρα, χωρίς πόσιμο νερό και άλλα αναγκαία, όπου σύντομα αρρώστησαν αρκετοί. Από τις 110 οικογένειες, οι 17 έφυγαν και πήγαν στη Λαμία, άλλες αλλού, ενώ 10 οικογένειες επέστρεψαν στον Καύκασο.

Η εκμετάλλευση από τον τσιφλικά Πλατανιώτη συνεχίστηκε και αρκετοί πρόσφυγες (κυρίως παιδιά) πέθαναν. Τους αντιμετώπιζε ως σκλάβους. Διέμεναν σε καλαμοσκεπείς καλύβες, με πολλά λιμνάκια νερά. Οι ασθένειες (τύφος, ελονοσία, κ.ά.) θέρριζαν. Δημοσιεύματα του 1900 στην εφ. "Εμπρός" των Αθηνών, αλλά και σε άλλες ("Ακρόπολις", "Άστ", "Καιροί", "Πανθεσσαλική") αποκάλυψαν την αθλιότητα, χωρίς όμως να δοθεί λύση του προβλήματος. Συνολικά πέθαναν 110 άτομα περίπου. Το θέμα έφτασε και στη Βουλή, χωρίς

Πρόσφυγες στη Στυλίδα
(Από το Ημερολόγιο 2018 των Μικρασιατών Προσφύγων
Ανατ. Φθ/δας)

αποτελέσμα. Μέχρι το 1906, η κατάσταση βελτιώθηκε κάπως.

Η συνολική στάση του τσιφλικά-βουλευτή Γ. Πλατανιώτη, της τοπικής κοινωνίας, ακόμα και της ελληνικής βουλής παραμένει ιστορικά ως στίγμα απέναντι στους καυκάσιους Έλληνες ποντίους πρόσφυγες, στην πρώτη προσπάθεια για εγκατάσταση στον τόπο μας.

Αρχή διώξεων και γενοκτονία από Τούρκους

Από τις 25 Ιανουαρίου 1913 με τη Σφαγή στο χωριό Οικονομείο³ (ή Κοιμ Πουργός), άρχισε η σκόπιμη και συστηματική εξόντωση (γενοκτονία) των ελληνικών πληθυσμών της Ανατολικής Θράκης και της Μικράς Ασίας (κυρίως της Ιωνίας, Καππαδοκίας, Πόντου και Βιθυνίας) από τους μηχανισμούς της οθωμανικής κυβέρνησης, των εθνικιστών Νεότουρκων και του τουρκικού εθνικιστικού κινήματος του Μουσταφά Κεμάλ. Είχε διάρκεια 10 χρόνια, μέχρι το 1923. Συνολικά, οι ανθρώπινες απώλειες εκτιμήθηκαν από 200.000 έως 1.000.000 άτομα.

Θεωρείται μια από τις πρώτες σύγχρονες γενοκτονίες.

Η γενοκτονία των Ελλήνων πραγματοποιήθηκε παράλληλα και κατά τον ίδιο τρόπο με αυτές που έγιναν σε βάρος κι άλλων χριστιανικών πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (π.χ. Αρμενίων).

Την ίδια περίοδο άρχισε η φυγή των Ελλήνων προς την Ελλάδα. Περισσότερα στοιχεία με ονόματα, θα δοθούν στην ενότητα 7.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή

Από το Σεπτέμβριο του 1922, με την κατάρρευση του μετώπου, η φυγή των Ελλήνων από το ηπειρωτικό της Μικράς Ασίας προς τα παράλια ήταν η εναγώνια προσπάθεια σωτηρίας. Είναι ατελείωτες οι περιγραφές της βασανιστικής πορείας μέσα από βουνά, με πείνα και ασθένειες προς κάποιο πλοίο για τη Λέσβο, Χίο, Σάμο ή αλλού και μετά με άλλο πλοίο προς τα φθιωτικά παράλια. Μικρά παιδιά ή μεγαλύτεροι πέθαναν στη διαδρομή. Ο παλιός λαϊκός στίχος των Μικρασιατών προσφύγων έλεγε:

Τρέξε "Αθέρωφ" και "Ψαρά"
ως τη Μικρά Ασία
σφάζουν γυναίκες και παιδιά
τα άγρια θηρία.

Το 1923 ήρθαν οι πρώτοι Έλληνες Πόντιοι πρόσφυγες στη Φθιώτιδα. Αποβιβάστηκαν στο λιμάνι της Στυλίδας. Οι γηγενείς δεν τους επέτρεπαν να κατεβούν. Τους πετροβολούσαν και τους χτυπούσαν με ξύλα. Για πολλά χρόνια τους συνόδευαν τα σκληρά λόγια και οι χαρακτηρισμοί που τους έλεγαν, όσο και η καταφρόνια των ντόπιων.

Ένας αριθμός Μικρασιατών προσφύγων (από Αϊβαλί, Σμύρνη, Κούμπασο, Σαμφούντα), έμεινε στη Στυλίδα. Αβοήθητοι από το ελληνικό κράτος, αναγκάστηκαν να μείνουν στο μηχανοστάσιο του τράινου, σε εκκλησίες, σε καμαράκια ελαιοτριβείων, ή σε στρατιωτικές αποθήκες. Σ' ένα δημόδες δίστιχο αποδίδεται το συναίσθημα των ανθρώπων αυτών:

Φύγαμε απ' την Ανατολή, ψάξαμε για πατρίδα
και τέλος κατατήσαμε, πρόσφυγες στη Στυλίδα.

Αναφέρουμε μερικά από τα γνωστά ονόματα⁴ Μικρασιατών προσφύγων που έφτασαν στη Στυλίδα. Ήταν οι: Δημ. Ρουκουνιώτης (1908-) από το Αϊβαλί, Αθ. Μπαμπαούσης (1905-) από τη Σμύρνη, Χρυσ. Μαστίχ (1915-) από τη Σμύρνη, Νικ. Παπαντωνίου (1915-) από το Κούμπασο Ανατ. Θράκης, Ζαχ. Λογοθετίδης (1914-) από το Κούμπασο Ανατ. Θράκης, Μιχ. Ματθαίου (1907-) από τη Σμύρνη, Αικ. Κοβρακοπούλου (1907-) από τη Σαμφούντα, Μαρ. Τσίγκου-Αϊβαλιώτου (1882-1957) από το Αϊβαλί.

Οι υπόλοιποι πρόσφυγες ήρθαν στη Λαμία και τους εγκατέστησαν προσωρινά στο κτίριο του Κάστρου. Νερό αναγκάζονταν να φέρουν από τις Εφτά βρύσες της πλατείας Λαού! Οι συνθήκες υγιεινής ήταν άθλιες και σύντομα άρχισαν οι επιδημίες. Έγινε πρόταση για μεταφορά τους και εγκατάσταση στους μύλους Φραντζή, που όμως δεν υλοποιήθηκε. Ο Συνεταιρισμός Τεχνοεργατών Λαμίας ανταποκρίθηκε και κάλυψε τους άμεσες ανάγκες τους με ποσό 2.500 δρχ. Μετά από 4 μήνες, οι πρόσφυγες έφυγαν και τελικά εγκαταστάθηκαν στην περιοχή Νευροκοπίου Δράμας, ή σε άλλα μέρη της Μακεδονίας.

Παράλληλα ήρθαν και 80 οικογένειες ασιακών Μικρασιατών προσφύγων, που τους εγκατέστησαν στην περιοχή ανατολικά του Ήριά Λαμίας. Προέρχονταν κυρίως από το Αϊβαλί, την Πέργαμο, τη Σμύρνη, το Σεβριόρ, τον Τσαμέ, το Κησιόκιο, το Καράμπουρναρ, την Καλλιπολή, κι αλλού. Ο οικισμός αυτός αποτέλεσε στη συνέχεια τη σημαντική συνοικία της Νέας Μαγνησίας Λαμίας.

Επιπλέον ήρθαν και 30 οικογένειες αγρότων Μικρασιατών προσφύγων, τους οποίους εγκατέστησαν στην περιοχή Μεγάλης Βρύσης. Σε μια πολύ βραδυκίνητη κρατική διαδικασία, η οποία έγινε μέχρι το 1929 τους δόθηκε 1,5 στρέμμα για την κατοικία τους με κήπο και αγροτικός κλήρος 50 στρεμμάτων⁵ στην περιοχή Μαυρομαντήλας, που προήλθε από απαλλοτρίωση (μέχρι το 1929) 18.000 στρεμμάτων τμήματος του μεγάλου αγροκτήματος Χρ. Στεργιοπούλου (ή Κόγκα). Οι πρόσφυγες αυτοί προέρχονταν από διάφορα μέρη της Μικράς Ασίας και της ανατολικής Θράκης (παράλια και εσωτερικό). Ακολουθούν τα ονόματα των 30 αρχηγών των οικογενειών:

1. Αρναούτογλου Ιωάννης Δημ.	16. Πασαβάνης Ιωάννης Ανδ.
2. Γρίβας Ηλίας Αθ.	17. Παπαρώνης Αθανάσιος Αντ.
3. Δρόσος Στυλιανός Συν.	18. Παπαζογίου Γεώργιος Μιχ.
4. Δημητρώλης Γεώργιος Δημ.	19. Παπαϊωάννου Ευάγγελος Εμ.
5. Έλληνας Χριστόδουλος Γεωρ.	20. Ρουμελιώτης Δημήτριος Ιωάν.
6. Καθάντζης Νικόλαος Κων.	21. Σπάρταλης Χαρ. Νικ.
7. Πινέλης Αριστ. Θερμ.	22. Σεβαστός Κλεάνθης Αριστ.
8. Καλλιπολίτης Εμμανουήλ	23. Σεβαστός Νικόλαος Αριστ.
9. Κουτσάκης Χρήστος Στεφρ.	24. Σεβαστέρης Νικόλαος Γεωρ.
10. Καρανδρέας Δήμος Δ.	25. Σεβαστέρης Γεώργιος Χαρ.
11. Λαγός Αρχοντής Στυλ.	26. Σαμούρης Χαρ. Δημ.
12. Μονοπάτης Δημήτριος Ιωάν.	27. Σαπουτζόγλου Ευστράτιος Γ.
13. Μουστάκης Γεώργιος Παντ.	28. Σεβαστός Χρήστος Αριστ.
14. Νεοχωρίτης Αριστ. Κυρ.	29. .... ⁶ Δημήτριος Γεωρ.
15. Ντουβαλιέτας Ευθύμιος Γεωρ.	30. Χατζόγλου Αθανάσιος Νικ.

Η εδώ ζωή τους ήταν πολύ δύσκολη στην αρχή. Αναγκάστηκαν να χτίσουν μόνοι τους πληθόκτιστα σπίτια ή παράγκες, για κατοικία της οικογένειας. Νερό έπαιρναν από τις ελάχιστες δημοτικές κρήνες. Στη δεκαετία του '30, έγινε επέκταση του δικτύου ύδρευσης της Λαμίας και απέκτησαν περισσότερες κρήνες. Ήταν όμως πολύ δημιουργικοί και εργατικοί άνθρωποι. Κάποιοι έφυγαν για αλλού. Όσοι όμως έμειναν, παρά την αρχική εχθρότητα από τους ντόπιους, εντάχθηκαν στις τοπικές κοινωνίες και τελικά αναγνωρίστηκε η αξία και προσφορά τους.

¹ Η τουρκική κατοχή στη Λαμία διήρκεσε 387 χρόνια (από το 1446 έως το 1833). Η Λαμία από το 869 μ.Χ. λεγόταν Ζητούνι (δηλ. είχε αυτό το όνομα για 964 χρόνια).

² Στον τόπο τους ζούσαν πλουσιοπάροχα και βοηθούσαν κι αλλούς. Τα λιγότερα χρήματα που έφερε μαζί της κάθε οικογένεια ήταν 1.000 ρούβλια! Υπόψη ότι 9 ρούβλια ισοδυναμούσαν με 1 χρυσή λίρα. Κι όμως, αυτοί οι άνθρωποι ήθελαν να έρθουν και να ζήσουν στην Ελλάδα.

³ 500 Τούρκοι στρατιώτες και άτακτοι κατέσφαξαν του χωριού Οικονομείο, κοντά στην παραλιακή κωμόπολη Επιβάτες της Ανατολικής Θράκης. Τα θύματα ήταν 96 άτομα.

⁴ Ελήφθησαν από το επιμελημένο και καλάίσητο "Ημερολόγιο 2018", του Συλλόγου Μικρασιατών Ανατολικής Φθιώτιδας.

⁵ Από τα 50 στρέμματα αφαιρέθηκε 1,5 στρέμ. που τους δόθηκε μέσα στον οικισμό, για την κατοικία τους.

⁶ Το επώνυμο ήταν δυσανάγνωστο στο χειρόγραφο. Ήταν έγγραφο της Τοπογραφικής Υπηρεσίας, με το οποίο έγινε το 1931 η Διανομή του αγροκτήματος Μεγάλης Βρύσης, ιδιοκτησίας Χρ. Στεργιοπούλου (Κόγκα).

Εγκατάσταση Ελλήνων προσφύγων στην περιοχή Λαμίας (B' μέρος)

Γράφει ο Κωνσταντίνος Αθαν. Μπαλωμένος - Φυσικός

Συνέχεια από το χθεσινό μας φύλλο

Πρόσφυγες από την πρώην Σοβιετική Ένωση

Το 1939, λόγω των Σταλινικών διώξεων ήρθαν στην Ελλάδα Έλληνες Πόντιοι πρόσφυγες από τη Σοβιετική Ένωση. Στη Φθιώτιδα ήρθαν αρχικά 80 οικογένειες, από τις οποίες εγκαταστάθηκαν οι 40, ενώ οι υπόλοιπες πήγαν στη Βόρεια Ελλάδα. Τους εγκατέστησαν στο κτίριο του εγκαταλειμμένου παλιού Ελσασωνείου Νοσοκομείου Λαμίας στην περιοχή της Νέας Άμπλιανς. Ο πόλεμος του '40 που ακολούθησε με την Κατοχή και τον Εμφύλιο, έκανε ακόμη δυσκολότερη τη ζωή τους. Όμως τα κατάφεραν.

Σε καταγραφή που έκανε η κα Συμέλα Τουμανίδου-Πατσινακίδου, στη Λαμία ήρθαν 26 οικογένειες που περιλάμβαναν συνολικά 121 άτομα.

Το 1953 έγινε η αγροτική αποκατάσταση των ακτημόνων. Στο κτίριο αυτό έμειναν μέχρι τον Ιανουάριο 1961, οπότε με τη δικαιολογία ότι είναι ετοιμόρροπο, έδωσαν ποσό 10.000 δρχ. σε κάθε οικογένεια και τους έδιωξαν. Το 1965 το κατεδάφισαν (κακώς κατά την προσωπική γνώμη).

Δίνονται τα επώνυμα⁷ και ο αριθμός των οικογενειών αυτών: Γεωργιάδης (7), Δαμιανίδης (3), Ευθυμιάδης (4), Ευσταθιάδης (2), Κεκετσιδής (2), Κορυφίδης (3), Κυριακίδης (1), Κωνσταντινίδης (4), Λαμπριανίδης (1), Μαραντιδής (1), Ορφανίδης (1), Παπαδόπουλος (3), Σουμμελίδης (1), Στεφανίδης (2), Τσαϊρίδης (1), Τσεκερίδης (2) και Τσελεκίδης (3).

Με την εργατικότητα τους, οι Έλληνες πρόσφυγες (οι ντόπιοι τους έλεγαν "ρώσους") διδάξαν τις γεωργικές καλλιέργειες στους γηγενείς και απέκτησαν ιδιοκτησίες (κτήματα και σπίτια) αποτελώντας με τους απογόνους τους πολύ δημιουργικά άτομα στην περιοχή (κυρίως) της Νέας Άμπλιανς Λαμίας.

Ονόματα Ελλήνων προσφύγων, που έζησαν στη Λαμία

Από τα Βιβλία των Ιερών Ναών της πόλης, αντλήθηκαν στοιχεία για Έλληνες πρόσφυγες, που εγκαταστάθηκαν, έζησαν και τελευτήσαν στη Λαμία. Αυτά θα παρουσιαστούν χωριστά για την ενορία, όπου οι άνθρωποι αυτοί έζησαν. Στις ζώνες των ενωριών Ευαγγελιστρίας και Αγ. Δημητρίου δεν καταγράφηκαν ονόματα προσφύγων. Στις άλλες ενορίες:

Ενορία Ι.Ν. Αγίων Θεοδώρων Λαμίας

Τα στοιχεία καλύπτουν τη χρονική περίοδο 1912-1950. Στο Βιβλίο Θανάτων καταγράφηκαν 32 πρόσφυγες, που ήρθαν (δεν είναι γνωστός ο χρόνος), έζησαν και πέθαναν στη Λαμία. Αυτοί ήταν:

α/α	Όνοματεπώνυμο	έτη	ηλικία
1.	Νικολάου Κομνηνός	1842 - 1930	88
2.	Τούγκα Κυριακούλα	1846 - 1930	84
3.	Γιαβάσης Νικόλ. Δ.	1847 - 1933	86
4.	Αθανασίου Αγγελική	1848 - 1938	90
5.	Γιαλογλίδου Ασημίνα Αθ.	1848 - 1938	90
6.	Αντωνίου Χρυσούλα	1850 - 1930	80
7.	Ραφαήλ Διον.	1851 - 1943	92
8.	Μουρμούρης Γεώρ. Μιχ.	1858 - 1940	82
9.	Ισλάμαγλος Θεόδ.	1858 - 1928	70
10.	Μιγγάκης Ιωάνν. Σταμ.	1862 - 1932	70
11.	Αμπατζής Γεώργ.	1863 - 1933	70
12.	Λυμπεριάδη Κατίνα	1865 - 1948	83
13.	Κανταρτζή Ευαγγελία	1869 - 1949	80
14.	Ταουξόγλου Μοσχοφία	1870 - 1935	65
15.	Ταουζής Αναστάσιος	1871 - 1936	65
16.	Αθανασίου Μιχαήλ	1871 - 1931	60
17.	Αθανασίου Παντελής	1871 - 1939	68
18.	Μπάκου Χρυσούλα Αθ.	1871 - 1946	75
19.	Καλαντζή Χρυσούλα Ι.	1871 - 1931	60
20.	Νικολάου Βασίλ. Ν.	1873 - 1946	73
21.	Ταρσαναλής Ανάργ. Στ.	1876 - 1941	65
22.	Τσανακλίδης Στέφανος	1881 - 1948	67
23.	Τσελίκη Κων/ντία	1882 - 1942	60
24.	Παναγιώτου ή Μπρίκου Μαριάνθη	1890 - 1940	50
25.	Εκμεκτσιόγλου Γ.	1892 - 1942	50
26.	Τσαμπίρη Δέσπω Ιω.	1893 - 1945	52
27.	Λαζάρου Δημ.	1897 - 1943	46
28.	Ματθαίου Μαρία Αθ.	1903 - 1948	45
29.	Παυλίδης Αντ.	1907 - 1942	35
30.	Ιερακόπουλος Σίμος Ι.	1908 - 1928	20
31.	Μακεδόνα Κων/ντία Δ.	1918 - 1943	25
32.	Μαρία Αντ. Βασιλείου	1926 - 1942	16

Σημείωση: Τα ονόματα δεν είναι σε αλφαβητική σειρά, αλλά με βάση τη χρονολογία γέννησης.

Μικρασιάτες πρόσφυγες (1922)

Οι τόποι καταγωγής αυτών, όπως δηλώθηκαν και καταγράφηκαν (σε φθίνουσα κατάταξη), δίνονται στον επόμενο πίνακα:

Τόπος - πόλη - χωριό	αριθ.
Κορυτσά	6
Μ. Ασία (αόριστα)	4
Μαγνησία	3
Σμύρνη	3
Ανδριανούπολης	2
Θράκη (αόριστα)	2
Κωνσταντινούπολης	2
Δεδεαγάς	1
Καλλιπόλης Θράκης	1
Κισλήρ	1
Μ. Ταρσανές	1
Νικομήδεια	1
Ορτακιοί Μ. Ασίας	1
Πάρσα Μ. Ασίας	1
Τραπεζούντα Μ. Ασίας	1
Φιλαδέλφεια	1
Χερσοκιοί Μαγνησίας	1
ΣΥΝΟΛΟ	32

Από τα στοιχεία προκύπτει ότι:

Συνολικά, η προέλευση των περισσότερων προσφύγων είναι από το εσωτερικό και τα παράλια της Μικράς Ασίας, από την Ανατολική Θράκη και τα παράλια του Πόντου.

Τα αριθμητικά περισσότερα άτομα (6) προήλθαν από την περιοχή της Βορείου Ηπείρου (Κορυτσά).

Από τα έτη αποβιώσεων που αρχίζουν από το 1930 και μετά, συμπεραίνουμε ότι είναι πρόσφυγες μετά το 1922.

Από τα επαγγέλματα αυτών είναι φανερό ότι δεν ήταν αγρότες, αλλά επαγγελματίες και εργάτες. Πίνακας επαγγελμάτων παρατίθεται.

Σε μεγαλύτερες ηλικίες έφτασαν οι: Ραφαήλ Διον. (92 ετών), Αθανασίου Αγγελική (90 ετών), Γιαλογλίδου Ασημίνα Αθ. (90 ετών).

επάγγελμα	αριθ.
εργατικός/εργάτης	5
γεωργός	1
ασβεστάς	1
μυλωνάς	1
ξυλουργός	1
ράπτης	1
σοβατζής	1
υποδηματοποιός	1
μικροπωλητής	1
ιεροψάλτης	1
ασιγγανός	1
οικιακά	14
δ.α.	3
ΣΥΝΟΛΟ	32

Ενορία Ι.Ν. Αγίου Νικολάου Λαμίας

Τα στοιχεία καλύπτουν τη χρονική περίοδο 1913-1965. Στο Βιβλίο Θανάτων καταγράφηκαν 9 πρόσφυγες. Ήταν:

α/α	Όνοματεπώνυμο	έτη	ηλικία
1	Χρυσή Μαρία	1817-1914	97
2	Βουσαδέλης (;) Δημήτριος	1854-1919	65
3	Παπάζογλου Χρήστος	1890-1915	25
6	Γεωργίου Γαρουφαλιά	1906-1915	9

4	Αποστόλου Μαρία	1911-1915	4
7	Καθημέρης Κώστας Δ.	1911-1915	4
9	Τριανταφύλλου Δημήτριος	1912-1915	3
8	Αποστόλου Σοφία	1914-1916	2
5	Κωνσταντίνου Παναγιώτης	1915-1915	15 ημ.

Σημείωση: Τα ονόματα δεν είναι σε αλφαβητική σειρά, αλλά με βάση τη χρονολογία γέννησης.

Από τα στοιχεία προκύπτει ότι:

Τα περισσότερα άτομα (τα 2/3) είναι παιδιά, μέχρι 9 ετών.

Οι περισσότεροι απ' αυτούς πέθαναν το έτος 1915.

Προφανώς είναι πρόσφυγες της πρώτης φυγής από τη Μικρά Ασία, δηλ. μόλις άρχισαν εκεί οι διώξεις (από το 1912).

Μια πρόσφυγα γυναίκα, η Μαρία Χρυσή, έφτασε την ηλικία των 97 ετών!

Ενορία Ι.Ν. Παναγίας Δέσποινας Λαμίας

Τα στοιχεία καλύπτουν τη χρονική περίοδο 1913-1952. Στο Βιβλίο Θανάτων βρέθηκαν και καταγράφηκαν 130 πρόσφυγες. Είναι η περιοχή που δέχτηκε ή κατοίκησαν οι περισσότεροι πρόσφυγες. Στοιχεία αυτών δίνονται στο επόμενο πίνακα:

α/α	Όνοματεπώνυμο	χρονολογίες	ηλικία	καταγωγή
1	Ψαράδελη Θεοδώρα Ν.	1845 - 1915	70	Θράκη
2	Θωμάκινα Δέσποινα	1845 - 1915	70	δ.α.
3	Παπάζογλου Σοφία Ν.	1910 - 1915	5	δ.α.
4	Λιμενός Γεώργιος	1830 - 1915	85 Μ. Ασία (Τρωάς)	
5	Παραβελέτη Κατίνα	1841 - 1916	75	δ.α.
6	Ρήγας Μιχαήλ	1894 - 1916	22	δ.α.
7	Παπαργυρίου Άννα	1914 - 1916	2	Μ. Ασία
8	Μουκτζελής Διονύσιος	1831 - 1916	85	δ.α.
9	Ταραντόλλας Κωνσταντ. Λεων.	1915 - 1916	13 μην.	δ.α.
10	Στρατής Στέλιος Ευαγ.	1914 - 1916	2	δ.α.
11	Ευστρατίου Στέλιος	1916	2 ημ.	δ.α.
12	Αθηναίης Σωτήριος	1916	15 ημ.	δ.α.
13	Τούμπα Θεοδώρα Χ.	1902 - 1917	15	δ.α.
14	Ζαφειρέλης Ηλίας	1832 - 1917	85	δ.α.
15	Αγγελή Λεμονιά Ε.	1827 - 1917	90	δ.α.
16	Καλαμπόκα Ειρήνη Σταμ.	1857 - 1917	60	δ.α.
17	Καραθανάση Φωτεινή Α.	1835 - 1917	82	δ.α.
18	Παπάζογλου Αθανάσιος	1847 - 1917	70	δ.α.
19	Μπουσίου Παρασκευή	1902 - 1917	15	δ.α.
20	Κανέλλης Ματθαίος	1877 - 1917	40	δ.α.
21	Ντερέκη Αικατερίνη Σ.	1817 - 1917	100	δ.α.
22	Χατζηπαναγιώτου Αθανάσιος	1839 - 1917	78	δ.α.
23	Αποστολόυμι Δήμητρα	1914 - 1917	3	δ.α.
24	Μπαρμπερή Τριανταφυλλούλα	1847 - 1917	70	Δαρδανέλια
25	Γκουλέ Βενετία	1847 - 1917	70	Δαρδανέλια
26	Καψαλιάρης Δημ.	1880 - 1917	37	εκ Θράκης
27	Παπαμιχαήλ Σουλτάνα	1852 - 1917	65	Θράκη
28	Καρμυλιάρης Φώτης	1848 - 1918	70	Δαρδανέλια
29	Παντελή Αμερσούλα Σ.	1838 - 1918	80	Δαρδανέλια
30	Λιούλινα Αικατερίνη	1848 - 1918	70	Θράκη
31	Θαλή Κωνσταντία Α.	1900 - 1918	18 μην.	Μ. Ασία
32	Μπουσίου Συρματένια Α.	1906 - 1918	12	Θράκη
33	Παπαρώνη Σταυρούλα Α.	1901 - 1918	17	Μ. Ασία
34	Νταράκης Χρήστος Ι.	1893 - 1918	25	Θράκης
35	Παρθένη Βασιλική	1843 - 1918	75	Μ. Ασία
36	Γεωργίου Σοφία Β.	1863 - 1918	55	Θράκη
37	Κρομίδη Ελένη Δημ.	1900 - 1918	18	δ.α.
38	Κωνσταντίνου Γεώργιος	1893 - 1918	25	δ.α.
39	Πετράκης (ή Πεφάκης) Σπυρ. Γ.	1914 - 1918	4	δ.α.
40	Μακρή Παναγιού Γ.	1878 - 1918	40	Δαρδανέλια
41	Τσαβιτάρης Ευάγ. Γ.	1908 - 1918	10	Δαρδανέλια
42	Πασσας Σπυράκης Β.	1910 - 1918	8	Σμύρνη
43	Μαυροειδής Χρήστος	1866 - 1918	52	Δαρδανέλια
44	Πατερίτσας Γιώργος Ι.	1878 - 1918	40	Θράκη
45	Μακρής Χαράη.	1900 - 1918	18	Δαρδανέλια
46	Χρυσοφίδη Ζαχαρίνα	1848 - 1918	70	Δαρδανέλια
47	Εγγλέζος Βασίλ.	1868 - 1918	50	Δαρδανέλια
48	Αντωνίου Μαν.	1883 - 1918	35	Μαγνησία
49	Εγγλέζος Πολυχρόνης	1898 - 1918	20	Δαρδανέλια
50	Μόσχου Ειρήνη	1895 - 1918	23	Καβάλα

⁷ Συμέλα Τουμανίδου-Πατσινακίδου: "Η κατά καιρούς εγκατάσταση των Ελλήνων ποντίων προσφύγων στη Φθιώτιδα", Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας, σ. 169-171, Λαμία, 2005.

Εγκατάσταση Ελλήνων προσφύγων στην περιοχή Λαμίας (Γ' μέρος)

Γράφει ο Κωνσταντίνος Αθαν. Μπαλωμένος - Φυσικός

Συνέχεια από το χθεσινό μας φύλλο

51	Χρυσάφη Δημητρ.	1859 - 1919	60	Δαρδανέλλια
52	Πρωτοπαπά Περιστέρα Π.	1834 - 1919	85	Δαρδανέλλια
53	Καλογιάννη Ευγενία	1839 - 1919	80	Δαρδανέλλια
54	Λιμνιώτη Αθανασία Δ.	1919	10 μ.	Δαρδανέλλια
55	Ρηγόπουλος Στέφανος	1883 - 1919	36	Ντραγοβάζη
56	Καλαήτας Κωνστ.	1887 - 1919	32	Δαρδανέλλια
57	Χωλίδης Ιωάννης	1918 - 1919	1	Τραπεζούντα
58	Χωλίδης Κωνσταντίνος	1886 - 1919	33	Τραπεζούντα
59	Μανωλάκη Ζαχαρένια Ι.	1844 - 1919	75	Δαρδανέλλια
60	Πασπαρρόδου Βασιλική Α.	1871 - 1919	48	Δαρδανέλλια
61	Σαράντη Ειρήνη	1867 - 1919	52	Θράκη
62	Μακροτσαγας Χαράη.	1824 - 1919	95	Δαρδανέλλια
63	Καζάκου Βασιλική Ι.	1912 - 1919	7	Δαρδανέλλια
64	Μονοπάτη Ζαχαρώ	1914 - 1919	5	Δαρδανέλλια
65	Τραχανάς Δημήτρ.	1859 - 1919	60	Δαρδανέλλια
66	Παλαιολόγος Γεώργ.	1854 - 1919	65	Δαρδανέλλια
67	Διανάς (,) Βάλλιας	1895 - 1920	25	Ορτάκιον
68	Καραγεώργος Ζαχαρίας Α.	1919 - 1920	11 μ.	Καλλιόπολις
69	Χρήστου Χρυσάνθη Α.	1900 - 1920	20	Δαρδανέλλια
70	Ράλλη Βασιλική χήρα	1890 - 1920	30	Ρέγκιον Δαρδαν.
71	Χατζηγεωργίου Θεοδώρα	1896 - 1920	24	Μικρά Ασία
72	Παπαζογλου Κωνσταντίνια Αθ.	1865 - 1920	55	Δαρδανέλλια
73	Παπαδοπούλου Ουρανία	1920	6 μην.	δ.α.
74	Χρυσάφη Βασιλείος	1913 - 1920	7	Δαρδανέλλια
75	Γιαπαντζής Κωνστ.	1860 - 1920	60	Θράκη
76	Αντωνόπουλος Γεώργ. Δ.	1920	9 μην.	Θράκη
77	Στεργιάδη Σοφία Γ.	1855 - 1920	65	Θράκη
78	Ευθυμίου Κωνσταντίνος	1845 - 1920	75	Κορυτσά
79	Βαγόπουλος Ελευθέριος	1915 - 1922	7	Μ. Ασία
80	Ιωάννου Άννα Αντ.	1915 - 1922	7	Μ. Ασία
81	Νόβγια Ελευθέριος Ιω.	1837 - 1922	85	Ανατ. Θράκη
82	Ευαγγέλιου Φωτεινή	1852 - 1922	70	Μ. Ασία
83	Νόβγια Ελευθέριος Ι.	1921 - 1922	1½	Ανατ. Θράκη
84	Ιατρού Σταματούλα Γεωργ.	1853 - 1923	70	Μ. Ασία
85	Γεωργίου Δημήτριος	1858 - 1923	65	Δαρδανέλλια
86	Μπαλτάς Γεώργ.	1860 - 1923	63	Αϊβαλή
87	Ζαχαρίας Γρηγόριος Λαμ.	1921 - 1923	18 μην.	Πέργαμος
88	Καϊλόγλου Ζαφειρίτσα	1838 - 1923	85	δ.α.
89	Καμνηλάκη Θεμιστοκλής Γ.	1917 - 1923	6	Ρέγκιον
90	Σπύρου Απόστολος Σ.	1922 - 1923	1½	Μ. Ασία
91	Αλεπού Αθαν.	1888 - 1923	35	Μ. Ασία
92	Τζίμου Μαρία Κ.	1884 - 1924	40	Καλλιόπολις
93	Αρσιτέιδου Χαρίκλεια Θεμ.	1923 - 1924	1½	δ.α.
94	Καμνηλάκη Καλλιόπη Γ.	1924	5 μην.	Μ. Ασία
95	Ψαθά Σταματία Στρ.	1901 - 1924	23	Προύσα
96	Παλαιολόγου Καλλιόπη Γ.	1897 - 1925	28	δ.α.
97	Ευθυμίου Ηλίας Δ.	1856 - 1926	70	Κορυτσά
98	Διαμαντής Σίμος Χαρ.	1902 - 1926	24	δ.α.
99	Δημάδη Σοφία	1925 - 1927	2	δ.α.
100	Κυπραίου Πέρσα	1892 - 1927	35	Σμύρνη
101	Κυπραίου Περσεφόνη	1927	2 μην.	δ.α.
102	Μπαζελή Θωμαή	1847 - 1927	80	Κόμιον Θράκης
103	Χιουτέλη Εριφύλη	1892 - 1927	35	Πέργαμος
104	Δαρδανελιώτισσα Ζαφείρα	1854 - 1928	74	Ρενγκιοί
105	Τσιουλιάνης Νικόλαος	1890 - 1929	39	Προύσα
106	Τουφεξής Δημήτριος	1864 - 1929	65	Κυδωνία
107	Διαμαντή Δήμητρα	1907 - 1929	22	Μ. Ασία
108	Σακουλά Κωνσταντία	1870 - 1930	60	Αϊβαλή
109	Αρχοντίκη Ευανθία Λ.	1895 - 1930	35	Φιλιππούπολις
110	Παλαιολόγου Παρασκευή	1865 - 1930	65	δ.α.
111	Πυροπούλου Στάσα	1901 - 1931	30	Σμύρνη
112	Δουκαρή Γαρουφαλιά Δ.	1887 - 1932	45	Κυδωνία
113	Δουκαρής Δημ.	1867 - 1932	65	Κυδωνία
114	Ναούμ Βασιλείος	1887 - 1932	45	Κορυτσά
115	Βαφειάδης Γεώργ. Κωνστ.	1892 - 1932	40	Κωνσταντινούπολις
116	Νικολάου Πασχάλης	1852 - 1932	80	Κορυτσά
117	Χατζοπούλου Δέσποινα	1914 - 1933	19	Ταμπακαλή
118	Ντουσιμεντζής Δημήτριος	1854 - 1934	80	Αϊβαλή
119	Ζαχαρίας Απόστολος Αναστ.	1909 - 1935	24	Πέργαμος
120	Τσατμάκη Ελισάβετ	1883 - 1938	55	Πέργαμος
121	Τζανόπουλος Θεόδωρος	1875 - 1940	65	Ραιδεστός
122	Μηνιάτης Σάββας	1845 - 1940	95	Αντά Παζάρ
123	Αλεπού Ελένη	1860 - 1940	80	Θράκη
124	Γκίνος Πέτρος	1882 - 1942	60	Χειμάρα
125	Μάνη Βικτωρία	1862 - 1942	80	Βενετία
126	Μιχαηλίδου Αικατερίνη	1872 - 1942	70	Ραιδεστός
127	Λεονταρίδης Γεώργιος	1916 - 1947	31	Καλλιόπολις
128	Δαβιδέλης Ιωάν.	1865 - 1947	82	Πέργαμος
129	Τσαμακοπούλου Βάσω	1904 - 1948	52	Σμύρνη
130	Ατμαντζίδης Νικόλαος	1885 - 1950	65	Ρωσία

Οι τόποι καταγωγής αυτών, όπως δηλώθηκαν και καταγράφηκαν, συνοψίζονται στα επόμενα:

Οι περισσότεροι γνωστοί τόποι καταγωγής των προσφύγων ήταν στην περιοχή των Δαρδανελίων (29 άτομα).

Από τη Θράκη (αόριστα) δήλωσαν την προέλευση 16 πρόσφυγες. Από τη Μικρά Ασία (αόριστα) δήλωσαν την καταγωγή 13 άτομα.

Από τις Κυδωνίες (το Αϊβαλή) κατάγονταν 6 πρόσφυγες.

Από την Πέργαμο ήρθαν 5 πρόσφυγες.

Από τη Σμύρνη δήλωσαν την καταγωγή τους 4 άτομα.

Από την Κορυτσά της Βορείου Ηπείρου ήρθαν 4 πρόσφυγες και 1 από τη Χειμάρα.

Από την Καλλιόπη έχουμε 3 άτομα, από τη Ραιδεστό 2 άτομα, από την Προύσα 2 άτομα και από την Τραπεζούντα του Πόντου ήρθαν 2 άτομα.

Μεμονωμένοι τόποι προέλευσης των προσφύγων από τη Μικρά Ασία ήταν: Ρένγκιοι, Ορτάκιον, Ταμπακαλή, Ντραγοβάζη και Άντα παζάρ.

Από τη Βενετία δήλωσε την καταγωγή 1 άτομο (Βικτωρία Μάνη).

Από τη Φιλιππούπολη της Βουλγαρίας προήλθε 1 άτομο (Ευανθία Λ. Αρχοντίκη).

Από τη Ρωσία (αόριστα) δηλώθηκε 1 άτομο (Νικόλαος Ατμαντζίδης).

Στον παρατιθέμενο πίνακα δίνονται οι χρονολογίες θανάτου των μεταναστών αυτών.

χρον. θανάτου	αριθ.
1915-20	78
1921-25	18
1926-30	14
1931-35	9
1936-40	4
1941-45	3
1946-50	4
ΣΥΝΟΛΟ	130

Παρατηρούμε ότι:

Κι αυτοί, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως (στην ενότητα του Αγ. Νικολάου) περιλαμβάνονται πρόσφυγες από την πρώτη φυγή από τη Μικρά Ασία, δηλ. μόλις άρχισαν οι διώξεις εκεί (από το έτος 1912) και συνεχίστηκαν στο 1923 και μετά.

Μέχρι τη Μικρασιατική Καταστροφή (το 1922), ήδη είχαν αποβιώσει στη Λαμία 83 πρόσφυγες. Αυτοί - προφανώς - είχαν έρθει από πριν, για να αποφύγουν προφανώς τις διώξεις.

έτος θανάτου	αριθ.
1915	4
1916	8
1917	15
1918	23
1919	16
1920	12

Οι μεγάλοι αριθμοί αποβιώσεων στα έτη 1917 (15 θάνατοι), 1918 (23 θάνατοι), 1919 (16 θάνατοι) και 1920 (12 θάνατοι), προήλθαν από την πανδημία γρίπης της περιόδου αυτής.

Παρά τις δυσκολίες που πέρασαν οι έλληνες πρόσφυγες την περίοδο των διώξεων, έζησαν πολλά χρόνια. Συγκεκριμένα έφτασε τα 100 χρόνια (η Αικατερίνη Σ. Ντερέκη), τα 95 χρόνια (Σάβ. Μηνιάτης και Χαρ. Μακρότσαγας) και τα 90 χρόνια (η Λεμονία Ε. Αγγελή).

Η παιδική θνησιμότητα ήταν ένα γενικό χαρακτηριστικό όλου του πληθυσμού μέχρι τα προπολεμικά χρόνια. Από τους πρόσφυγες που εδώ μελετούμε, πέθαναν 28 παιδιά, με ηλικίες από λίγους μήνες μέχρι 9 ετών.

Τα επαγγέλματα που άσκησαν οι παραπάνω πρόσφυγες ήταν:

ασοχλία	αριθ.
εργάτης/εργατικός	20
γεωργός	3
κτίστης	3
καρναγώγας	2
μαθητής	2
βουκόλος	1
εστιάτωρ	1
καπνεργάτης	1
κρηπουρός	1
κρεοπώλης	1
μάγειρος	1
υπάλληλος	1
οικιακά γυναικών	47
άγνωστη/άεργοι/ουδέν	46
ΣΥΝΟΛΟ	130

Επίλογος

Η περιοχή μας δέχτηκε κι άλλους Έλληνες πρόσφυγες αργότερα. Συγκεκριμένα την περίοδο 1990-2000 ήρθε νέος αριθμός προσφύγων από την τέως Σοβιετική Ένωση. Πιο συγκεκριμένα, το χρονικό διάστημα Αυγούστου-Οκτωβρίου 1993, στις κατασκήνωσεις της Άνω Καλλιθέας Σπερχειάδας φιλοξενήθηκαν 250 Έλληνες πρόσφυγες από το Σοχούμι της Γεωργίας. Μετά οι άνθρωποι αυτοί έφυγαν.

Οι μαρτυρίες από αφηγήσεις των προσφύγων ή απογόνων τους βεβαιώνουν την καλή περιουσιακή κατάσταση και το καλύτερο επίπεδο ζωής (σε σχέση με τους γηγενείς). Εδώ συνάντησαν ξενοφοβία, εχθρότητα, κοινωνικό ρατσισμό κι αποκλεισμό. Μιλούσαν για τον "κακό τον πρόσφυγα", οι ντόπιοι δεν παντρεύονταν προσφυγοπούλες, οι δε ντόπιες γυναίκες τις ζηλεύαν για την καθαριότητα την προσωπική και του σπιτιού των, που εκφραζόταν με τη λέξη "παστρικιές".

Με την εργατικότητα τους, με καρτερικότητα, υπομονή και αξιοπρέπεια απέκτησαν την αναγνώριση της σημαντικής προσφοράς τους από την κοινωνία της Λαμίας και της ευρύτερης περιοχής. Σημαντικό έργο επιτελούν οι Σύλλογοι Ποντίων και Μικρασιατών στην περιοχή, με καταγραφές μαρτυριών, με εκδόσεις Ημερολογίων και βιβλίων, με διάσωση των παραδόσεων (νηών-εθίμων), με χορευτικά συγκροτήματα και μουσικά σύνολα.

Βιβλιογραφία - Αναφορές

- Βιβλία Αποβιώσεων των Ιερών Νών της Λαμίας.
- Συμέλη Τουμανίδου-Πατινακίδου: "Η κατά καιρούς εγκατάσταση των Ελλήνων Ποντίων προσφύγων του Πόντου και Καυκάσου στη Φθιώτιδα", Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας 20-21 Σεπτεμβρίου 2003, σ. 152-177, Λαμία 2005.
- Σταύρου Μπλούκα: "Τα 70 χρόνια της Νέας Μαγνησίας Λαμίας (1929-1999)", περ. ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ 1999, σ. 127-134, Λαμία.
- Κωνσταντίνου Αθ. Μπαλωμένου: "Οικισμός αγροτών προσφύγων Μεγάλης Βρύσης Λαμίας", περ. ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ 2009, σ. 105-117, Λαμία.
- Κωνσταντίνου Αθ. Μπαλωμένου: "Η Ιερή Μονή Αντίτισσας (Το Γενέσιον της Θεοτόκου)", ανέκδοτη εργασία από το 2016.
- Κωνσταντίνου Αθ. Μπαλωμένου: "Η Λαμία ελεύθερη από τους Τούρκους", στην εφ. ΗΜΕΡΑ, φ. 870, σ. 8, 4 Απρ. 2013, Λαμία.
- Η επανάσταση στη Θεσσαλία: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβαδείας, Ενημέρωση 13-3-2007, στην ιστοσελίδα: vivilivad@sch.gr
- Δημήτριος Γ. Κουτρούμπας: Ο απελευθερωτικός αγώνας για τη Θεσσαλία κατά τα έτη 1866-1869.
- Γενοκτονία των Ελλήνων: Από τη Βικιπαίδεια.
- Κωνσταντίνου Αθ. Μπαλωμένου: "Τα Δώδεκα Ευαγγέλια των Μικρασιατών προσφύγων στη Στυλίδα", εφ. ΛΑΜΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ, φ. 21484, σ. 8, 9-10 Δεκ. 2017, Λαμία. Επίσης αναρτήθηκε από τις 11 Δεκ. 2017, στο www.amfictyon.blogspot.gr
- Βικιπαίδεια